

Lige store Valgkredse eller Forholdstalsvalg.

Af

Cand. polit. F. Zeuthen.

Det er i stigende Grad ved at gaa op for Folk, at den nuværende Folketings-Valgordning langt fra skaffer Partierne Repræsentation i Forhold til deres Styrke blandt Vælgerne.

Den ene af Aarsagerne hertil er Kredsens ulige Størrelse. Der er 19 Kredse, som har over 5000 Vælgere, 30 har 4—5000, 56 har 3—4000 og endelig har 9 Kredse under 3000 Vælgere. Den største Kreds havde ved sidste Valg over 12000 Vælgere, medens den mindste kun havde knap 2400.

Den anden Aarsag til den uforholdsmæssige Fordeling mellem Partierne er, at disse har deres Vælgere fordelt paa saa forskellige Maader rundt i Kredsene. De spilder i forskellig Grad Stemmer ved at have Vælgere boende i Kredse, de alligevel ikke kan tage, og de »tjener« i ulige Grad ved at erobre Kredse med smaa Majoriteter — eller ved »trekantede« Valg. Denne anden Aarsag til Misforholdet — der vilde være til Stede, selv om Kredsene var nøjagtigt lige store — er maaske lidt mindre iøjnefaldende og lidt vanskeligere

at forstaa end den førstnævnte: Kredsenes ulige Størrelse. Særlig om denne anden Aarsag er man tilbøjelig til at hævde, at den i det væsentlige vil ophæve sig selv, ved at det Parti, der faar for meget et Sted, til Gengæld vil faa for lidt et andet, saa at man ikke antager, at Fejlen tæller ret meget for hele Landet under ét.

I Anledning af den forestaaende Revision af Grundloven og Valgloven ytres der fra alle Sider Vilje til at gøre noget for at fjerne det bestaaende Misforhold — enten ved at omlægge Valgkredsene, saa at de bliver omtrent lige store — eller ved at indføre Forholdstalsvalg. Ved Valget mellem disse to Muligheder gør der sig mange andre Hensyn gældende, der maa ske er lige saa vigtige som det her omhandlede: at skaffe den bedst mulige Forholdsmæssighed mellem de politiske Hovedretninger: Partierne. At Forholdstalsvalgmaaden er den bedste, naar Sagen ses alene ud fra dette Synspunkt, kan ingen benægte. Der hersker derimod stor Uklarhed om, hvor stort dette utvivlsomme Plus for Forholdstalsvalgmaaden er, d. v. s. hvor vidt man ogsaa vil kunne fjerne den væsentligste Del af Uforholdsmæssigheden, hvis man nøjes med at gøre Kredsene lige store. Det vil derfor være af Betydning for Diskussionen om Valgmaaden at finde, hvor stor en Del af den nuværende Valgmaades uforholdsmæssige Fordeling af Pladserne i Folketinget, der skyldes Kredsenes ulige Størrelse, og hvor stor en Del der skyldes seive »Flertals«valgmaaden.

Ved »Flertals«valgmaaden staar den sejrende Kandidat efter Valget som Repræsentant for alle Vælgere i Kredsen, baade de, der har stemt paa ham

selv, de, der har stemt paa hans Modkandidater, og de, der er bleven hjemme; — og samtlige Rigsdagsmænd af hvert Parti repræsenterer alle Vælgere i »Partiets Kredse«. Naar nu Valgkredsene er ulige store, faar de forskellige Partiers Kredse som Følge heraf normalt et forskelligt gennemsnitligt Vælgertal.

Hele Virkningen af Kredsenes ulige Størrelse giver sig da Udtryk deri, at det enkelte Parti ikke bliver repræsenteret i Forhold til det samlede Vælgertal i alle Partiets Kredse; — blev Partierne repræsenteret i Forhold hertil, var Virkningen af Kredsenes ulige Størrelse fjernet. Vi kan derfor paa Grundlag af et faktisk afholdt Valg udregne, hvorledes Udfaldet af dette var blevet, om Kredsenes ulige Størrelse ikke havde virket forstyrrende paa Fordelingen mellem Partierne. Dette sker ved for hvert Parti at lægge Vælgertallene sammen for alle de Kredse, Partiet repræsenterer, og fordele de 114 Pladser i Folketinget i Forhold til disse Summer.

Har samtlige Kredse gennemsnitlig f. Eks. 4000 Vælgere, vil en Kreds med 8000 Vælgere virke, som om den havde valgt 2 Rigsdagsmænd af det Parti, der virkelig har valgt én Repræsentant i Kredsen, medens en lille Kreds med 2500 Vælgere, der har valgt en Rigsdagsmand af et andet Parti, kun vil yde et Bidrag til Fordel for dette, svarende til $\frac{5}{8}$ af det Vælgertal, der skal til for at vælge en Rigsdagsmand.

Ved denne Beregning har man lagt den bestaaende (ulige) Kredsdeling til Grund. En virkelig Omlægning af Kredsenes, saa at de blev lige store, vilde antagelig — lige saavel som enhver anden Kredsomlægning — give et lidt anderledes Resultat, idet den be-

stemte Maade, hvorpaa Kredsene afgrænses, altid vil faa Indflydelse paa Valgresultatet. Men der er ikke Grund til at tro, at en virkelig Udligning af Kredsens Størrelse vilde give en bedre Forholdsmæssighed mellem Partierne, end Beregningens Resultater udviser. Muligvis vilde de Partier, der nu har de store Kredse, vinde en lille Smule mindre, ved at Kredsene blev lige store, end Beregningen lader formode, idet der, naar en stor Kreds deles i to, bliver en Mulighed for de andre Partier for at tage den ene af de ny Kredse.

Tabellen Side 499 viser for hvert af de 4 sidste Folketingsvalg for det første, hvor mange Pladser hvert af de fire Hovedpartier faktisk fik. Dernæst er der paa den ovenfor beskrevne Maade beregnet, hvorledes Valgresultaterne vilde være blevne, om Valgkredsene havde været lige store, — eller rettere: Fejlen, der skyldes Valgkredsens ulige Størrelse, er her fjernet. Og endelig er Folketingsmandaterne for det tredje fordelt i Forhold til Partiernes samlede Stemmetal, — altsaa omtrent som Fordelingen vilde være bleven, om Valgene virkelig var foregaaet efter Forholdstalsvalg¹⁾).

Det ses straks, at Partifordelingen er ikke saa lidt forskellig efter hver af de tre Beregningsmaader, og at de tre Talrækker bevæger sig uregelmæssigt op og ned i Forhold til hinanden. Resultatet af de »lige store

¹⁾ Vælgerne og Folketingsmændene er henførte til de bestaaende Partier i Overensstemmelse med Statistiske Meddelelser IV. R., 42 Bd, 3. Hefte, Side 17 og Statistisk Aarbogs Rigsdagstabeller; ved sidste Valg er dog alle Modstandere af Grundlovsforslaget regnet sammen med Højre. Ved Beregningen af hvorledes lige store Valgkredse vilde virke, er Vælgerne taget i hele Hundreder. Den forholdsmæssige Fordeling er foretaget efter d'Hondts Metode.

	Venstre	Radikale	Socialdemokrater	Højre	Tilsammen
Antal Mandater ved					
Valget 1913:					
Faktisk	44	31	32	7	114
Lige store Kredse	39	26	41	8	114
Forholdsmæssigt	32	21	34	27	114
Valget 1910:					
Faktisk	57	20	24	13	114
Lige store Kredse	52	17	31	14	114
Forholdsmæssigt	39	21	33	21	114
Valget 1909:					
Faktisk	49	20	24	21	114
Lige store Kredse	43	18	31	22	114
Forholdsmæssigt	37	21	33	23	114
Valget 1906:					
Faktisk	66	11	24	13	114
Lige store Kredse	59	10	31	14	114
Forholdsmæssigt	46	16	29	23	114

Kredse«, hvor jo den ene af de to Fejlkilder er fjernet, ligger i Reglen mellem de to andre Resultater og som oftest nærmere ved de faktiske end ved de forholdsmæssige Tal. Men der er dog Undtagelser; saaledes er der 4 Tilfælde, hvor Tallet i den midterste Række ikke ligger mellem de to andre; her har altsaa ved de faktisk afholdte Valg den ene af de to Aarsager til Afvigelsen fra den forholdsmæssige Fordeling mere end ophævet den anden.

For af Tabellens brogede Mangfoldighed at finde et enkelt Udtryk for de 3 Valgordningers indbyrdes Forhold vises i omstaaende Oversigt den samlede »Fejl«, d. v. s. det samlede Antal Mandater, som nogle

Partier har faaet udover, hvad der tilkom dem efter en forholdsmæssig Fordeling, — og som andre Partier følgelig har manglet heri. Den forholdsmæssige Fordeling er her paa Forhaand sat som Maalestok.

		»Fejlen« i Forhold til forholdsmæssig Fordeling	
	Faktisk	Lige store Kredse	
1913	22	19	
1910	18	13	
1909	12	6	
1906	20	15	
Gennemsnit....	18	13 $\frac{1}{4}$	

Det ses, at man ved intet af Valgene kan tilskrive den ulige Kredsdeling den største Part af Ansvar for Uforholdsmæssigheden. For alle 4 Valg under ét giver Beregningen, at kun meget lidt over $\frac{1}{4}$ (26,4 %) af den hele »Fejl« skyldes Kredsenes ulige Størrelse, medens næsten $\frac{3}{4}$ (73,6 %) af »Fejlen« maa tilskrives selve Flertalsvalgmaaden. Den ulige Kredsdelings normale Andel i den hele »Fejl« kan muligvis være noget større eller mindre end c. $\frac{1}{4}$. Materialet er jo saa variabelt, at et Gennemsnit, der blot hviler paa 4 Erfaringer, kan ligge noget ved Siden af det normale. Men der er dog overvejende Sandsynlighed for, at selve Flertalsvalgmaaden ikke blot maa tilskrives den største, — men en langt større Andel af Skylden for Uforholdsmæssigheden end den Omstændighed, at Kredsene er ulige store. Dette bestyrkes ved en lignende Beregning, der er foretagen for de 8 sidste engelske Underhusvalg (Humpfrey: Proportional Representation, Apendix V); efter denne kan kun $\frac{1}{10}$

af Skylden for Uforholdsmæssigheden ved de engelske Valg tillægges Kredsenes Ulighed.

Ved 2 af de 4 sidste Folketingsvalg blev der valgt »falsk Flertal«, d. v. s. Rigsdagsflertal, der ikke svarer til noget Vælgerflertal (ved sidste Valg til Fordel for Socialister og Radikale i Forening, ved Valget i 1906 til Fordel for Venstre alene). Og i begge disse Tilfælde var — efter den foretagne Beregning — det samme sket, om Kredsene havde været nøjagtig lige store.

Hvormeget de enkelte Partier — efter Beregningen — vilde have faaet ved tidligere Valg, hvis disse var foregaaet i lige store Valgkredse eller efter Forholdstalsvalg, skal man ikke lægge for stor Vægt paa; havde man virkelig haft en anden Valgmaade, havde hele Situationen været helt anderledes, og Stemmerne var faldet paa en anden Maade. Man bør ogsaa være forsigtig med at slutte med Hensyn til Partifordele i Fremtiden. Hvem der vil tjene eller tabe ved den ene eller anden Metode, vil især afhænge af Partigrupperingen og Afgrænsningen mellem Partierne, der som situations- og personbestemte vanskeligt lader sig forudsige.

Det der kan slutes, af hvorledes det efter de forskellige Beregningsmaader er gaaet de fire Partier ved de 4 sidste Valg, gælder — om end i mere eller mindre høj Grad — for ethvert Partis Fremtid.
